

Uluslararası
Uygur Araştırmaları Dergisi
2018/11

GÜNÜMÜZ UYGUR YAZARI HALİDE İSRAIL VE ESERLERİ

Current Uighur Writer Halide İsrail and Her Works

Abdulvahit HASANCAN*

Özet

Halide İsrail, Çağdaş Uygur Edebiyatının yetiştirdiği önemli isimlerden biridir. O, kaleme aldığı eserlerinde kendine özgü bir üslup kullanmıştır. Özellikle, kadın olarak yarattığı karakterlerin kadınsı özelliklerini, onların nazik ve karmaşık duygularını başarıyla ifade etmiş ve Uygur Feminizm Edebiyatının gelişmesi için büyük katkılarda bulunmuştur.

Sanat hayatına geç başlamasına rağmen Uygur edebiyatında, özellikle 2000'li yıllardan sonra, büyük yankı uyandıran eserler yazmıştır. "Altın Ayakkabı" adlı romanı, Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" romanıyla gerek içerik, gerekse üslup açısından benzerlikler taşımaktadır.

Bu makalede, Halide İsrail'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgilere verilmiş, Uygur Feminizm Edebiyatına bulunduğu katkılardan bahsedilmiş, son olarak da onun Uygur Edebiyatındaki yeri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halide İsrail, Uygur, Edebiyat, Feminizm.

Abstract

Halide İsrail is one of the important representatives of contemporary Uighur literature. She has accomplished great success with her works in terms of language and literary style. Especially, she has made a great contribution to the development of Uyghur Feminism literature by successfully expressing the feminine qualities of the characters she has created as a woman, also created gentle and mixed feelings of women. Despite her late start of art life, she has written novels in Uighur literature, especially those that brought great repercussions after the 2000s. The narrative in the her novel "Golden shoes" carries similarities with the narrative style of Orhan Pamuk's novel "My name is red". In this article, information was given about the life, literary personality and works of Halide Israel, briefly emphasized the contribution of Uighur feminist literature and then examined her place in Uighur literature.

Keywords: Halide İsrail, Uighur, Literature, Feminizm.

Giriş

Çağdaş Uygur Edebiyatı hem Uygur klasik edebiyatının zenginliklerini içine almış, hem de günümüzde var olan şekil, dil, üslup, yapı ve türlerde varlığını sürdürmüştür. Çağdaş Uygur edebiyatı 19. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın 50'li yıllarına kadar oluşma ve gelişme dönemini yaşamıştır. Çağdaş Uygur Edebiyatının oluşma dönemi, 19. yüzyılın sonundan 1934 yılında meydana gelen "Medeniyet Akartış Hareketi"ne kadar gitmektedir (İminjan 2001: 120). 20. yüzyılın başlarında Gaspıralı İsmail Hakkı Bey'in "Dilde, işte, fikirde birlik"

---

* Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir-TÜRKİYE, E-posta: hasanonuygur@gmail.com.

düsturuna bağlı kalınarak Türk dünyasında etkili olan ceditçilik akımı Doğu Türkistan'da da etkili olmuştur. Gaspıralı, meslektaşları ile birlikte çıkardığı "Tercüman" adlı gazetede düşüncelerini ifade etmeye başlamış, bu gazeteye Türkistan'daki aydınlarla beraber Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Tarbağatay, Gulca ve Urumçi'deki Tatar diasporasının üyeleri de sık sık makale göndermiştir (David 2011: 181).

19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında dünyada meydana gelen tarihi ve siyasi değişimlerin yanı sıra ceditçilik akımının etkisiyle, Çağdaş Uygur Edebiyatı bir başkaldırı ve isyan niteliğinde oluşmaya başlamıştır. Kutluk Şevki, Abduhaluk Uygur, Mehmet Ali Tefvik, Ahmet Ziyaî, Lutpulla Mutellip, Abdurehim Ötkür, Zunun Kadirilerin yakmış oldukları meşaleyi yeni nesil Uygur şair ve yazarlar devralmış, Çin'de yaşanan "Kültür Devrimi"nden sonra siyasette meydana gelen yumuşama, Çağdaş Uygur Edebiyatının tekrar canlanmasını sağlamıştır. Bu canlanmayla birlikte Çağdaş Uygur Edebiyatında ikinci dönem başlamış ve bugünkü Uygur Edebiyatı oluşmuştur (Baran 2008:206).

1980'li yıllardan sonra Doğu Türkistan'da birçok edebî dergi çıkarılmış ve edebî eserlerin yayımlanmasına imkân tanınmıştır. Tüm bu olumlu koşullar, yazarları eser yazmaya teşvik etmiştir (Kaşgarlı 2014:138). Çağdaş Uygur Edebiyatının bu döneminde roman ön plana çıkmıştır. Dönemin önemli temsilcileri olarak Zordun Sabir, Memtimin Hoşur, Halide İsrail, Muhemmet Bagraş, Ehtem Ömer, Exet Turdi, Yasinjan Sadiq, Calalidin Behram, Alimjan İsmail, Tohti Ayup gibi yazarları sayabiliriz.

1. Halide İsrail'in Hayatı

Halide İsrail, 1952 yılının Ekim ayında Kaşgar'da memur bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası İsrail Bey öğretmen, annesi Selime Hanım ise memurdur. Annesinin iş yerinin değişmesinden dolayı çocukluk ve gençlik dönemini Aksu ve Hoten gibi şehirlerde geçirmiştir. Ortaokulu bitiren yazar, 1971 yılından 1972 yılına kadar Hoten Gazetesi'nde çalışmıştır. 1972 yılının güz aylarında Pekin'de bulunan Merkezi Azınlıklar Üniversitesi'ne yerleşmiştir. Üniversiteden 1975 yılında mezun olmuş ve Şıncan Gazetesi'nde çalışmıştır. Halide İsrail, günümüzde Şıncan Gazetesi'nin Uygurca bölümünde editör olarak çalışmaktadır (Azat vd. 2002: 246). Yazar, kendi hayatını şöyle özetlemektedir: "Çocukluğumda az konuşan biri olmakla birlikte biraz da korkaktım. Ama şeyler üzerine fikir üretmeyi, düşünmeyi seviyordum. Avluda beslediğim tavuklarım hastalıktan ölürlen aşırı merhametli, duygusal olduğumdan dolayı boğazımdan yemek geçmiyordu. Hatta kültür devriminde, devrimciler evimizi basarak her şeyi alt üst ettiğinde avludaki tavşanlarımı merak etmişim. Akranlarıma göre daha duygusaldım. Büyüdükten sonra hayatın anlamı üzerine düşünmeye, hayatta herkesin inandığı bir gerçeğin var olduğu düşüncesiyle onu aramaya başladım. 14-15 yaşındayken aşırı sol ideolojinin etkisinde kaldım ve onlara mürit oldum. Kültür devriminde bizi yetiştiren hocalarımıza saldırmaya başladık. Biz o dönemlerde kendi ışığını söndüren köre benziyorduk, birçok masum insana boşu boşuna acı çektirdik. Kimse bize gerçeği anlatmamıştı, gözümüzü de açmamıştı. 16 yaşında bir gün tesadüfen gözüm açıldı. Onun ışığıyla aydınlandım, kim olduğumu fark ettim. O ışık kitaptı, onun sayesinde hak ve haksızlığı öğrendim. Kitap ve onun ışığı benim için sonsuz inançtı. Kendimi kitaba verdim, kitap benim için yemekten bile daha önemliydi ve benim her şeyimdi. Umudumu, merakımı kitapta buldum, o beni fark etmeden edebiyat yoluna yönlendirdi. Ne kadar düşünsem de bir yazar olabileceğimi hiç düşünmemiştim" (Patigül vd. 2001: 151, 152).

2. Halide İsrail'in Edebi Şahsiyeti

Halide İsrail sanat hayatına diğer çağdaş yazarlara göre daha geç başlamış ve bu başlangıcı 1987 yılında yayımlanan "Éh Hayat" (Ah Hayat) adlı hikâyesi ile yapmıştır. 20 yıllık yazarlık hayatında "Ana", "Oyghinish" (Uyanış), "Eng Güzel Xatire" (En Güzel Hatıra), "Yiltiz", "Hangiriz Köli" (Angut Gölü), "Timtas Şehir" (Sükûnetli Şehir), "Arman" gibi hikâyeleri, "Qumlukning

Chüşi (Kumsalın Düşü), *Rengdar Qoyun* (Renkli Hortum), *U Közler* (O Gözler), *Baharda Yaghqan Qar* (Baharda Yağan Kar), *Mehtumsula*, *Orbita* (Orbit) gibi povestleri ve *Kechmish* (Geçmiş), *Altun Kesh* (Altın Ayakkabı) gibi romanları yazarak büyük bir başarıya imza atmış ve Çağdaş Uygur Edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olmuştur.

Yazarın *Ah Hayat* adlı hikâyesi ilk eseri olmasına rağmen başkarakterin kaplıcadaki geçici hayatını ve duygusunu yazarak sevginin sihri gücünü ön plana çıkarmış, hayatın kismetlerle dolu renkli bir yüzünün de olduğunu başarılı bir şekilde anlatmıştır. *Hangirit Köli* (Angut Gölü) adlı hikâyesinde, kadın başkarakterin sevgi geçmişi ve trajik kismetinin üzerinden insanın karmaşık olan manevi dünyasını anlatmıştır (Azat vd. 2002:247).

2000 yılında yazdığı *Timtas Şehir* (Sükûnetli Şehir) adlı hikâyesi yazarın sanat hayatında önemli bir yere sahiptir. Yazar bu hikâyede Abliz'in sıradan bir memur, normal bir vatandaş olması sebebiyle kimsenin dikkatini çekmemesi ve bu duruma canının sıkılmasına değinmiş, valinin akrabası olduktan sonra hayatında büyük değişiklikler olması, çevresi tarafından saygı görmesi ve hatta güzel kadınların sevgisine nail olmasını ve şehir hayatı ile ilgili zayıflıklarını konu edinmiştir. (Azat vd. 2002:249). Eserdeki komik olayları, sahte, suni sosyal ilişkileri, toplumun sahte yüzü ve tüm rezilliklerini lirik bir üslupla anlatmıştır. Yazar, *Timtas Şehir*'in aslında öyle sessiz, sakin bir şehir olmadığını, aksine türlü istekleri ve amaçları olan kişiler için bir savaş meydanı olduğunu dile getirmiştir. Söz konusu hikâyede düşkün ve umutsuz insanların hayata karşı isyanı değil, aslında mevcut durum, düzensiz sistem üzerine yapılan acı bir kinaye söz konusudur (Polat 2003:138).

3. Halide İsrail ve Uygur Edebiyatında Feminizm

“Erkeklerin sahip olduğu hakların kadınlara da verilmesini, kadınların hukukî ve sosyal eşitsizlikten kurtarılmasını hedef alan doktrin” şeklinde tanımlanan feminizm, ilk olarak Fransız İhtilâli'nden sonra 1791 yılında “Kadın Hakları Beyannamesi”nin yayımlanması ile ortaya çıkmıştır. Daha sonra bir kuram ya da akım olarak sistemleşen feminizm, tüm sosyal bilim alanlarını olduğu gibi edebiyatı da etkilemiştir. “Feminizm” adlı düşünce akımı, kadının toplumda, edebiyatta ve diğer alanlarda niçin ikincil konuma itildiğini, kadın deneyimlerinin erkeklerden hangi yönlerde farklı olduğunu sorgulamaktadır. Feminizmin edebiyata ilk yansımaları 1920'li yıllarda Wirginia Wolf ile ortaya çıkmıştır. Dilin bile cinsiyet ayrımı yaptığını öne süren Wolf, kadına ait bir edebiyatın izini sürmüş ve bu alanda öncü olmuştur (Şen 2011: 448).

1960'lı yıllardan beri dünyanın çoğu yerinde kadınların hak arama direnişini arttıran feminizm akımı, sayısız kuruluşun ortaya çıkmasına yol açmış ve birçok sanat dalını etkilemiştir (Ajda 2015: 177). Feminizmin asıl anlamı, “kadın ve erkek arasında mutlak eşitliği öngören bir düşünce biçimi”dir. Kelimenin kökeni Latince “feminus”tan gelir (Allen, 2004: 509) . “Kadın” veya “kadınsı” anlamındaki bu kelime daha sonra değişik biçimlerde farklı dillere geçmiştir.

Uygur Edebiyatında feminizm terimi ise 21. yüzyılda görülmeye başlamasına rağmen kadınların tabiatı, kadınlık şuuru gibi konular 1950-1970 yılları arasında işlenmeye başlanmış ve bu yıllarda Uygur Feminizm Edebiyatının temelleri atılmıştır. Bu düşünce biçimi 1990'lı yıllarda da gelişmeye devam etmiştir. Araştırmacıların gayri resmi istatistiğine göre Uygur Edebiyatı bünyesindeki kadınların sayısı 100'ü geçmektedir (Güljamal 2001:110,111). Bu açıdan Uygur kadın yazar kadrosunu iki dönemde anlatmak mümkündür. İlk dönemi Meryem Seperbayeva, Qemer Qurbanova, Nuriye Elaxun, Tursunay Hüseyin, Tursunay Yunus gibi şahsiyetler temsil etmektedir. Bu isimler 1940'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar edebiyat ile meşgul olmuşlardır. Onlar kendilerine özgü bir üslup yaratmasalar da yaşadıkları dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde iyi yazarlardır. İkinci dönemi ise Ayshem Exmet, Halide İsrail, Ghelibe Muhemmet, Rizwangül Yüsüp, Altungül Rejep, Chimengül Awut, Zulpiye Költekin, Zöhregül Abduvayit, Bahargül Sawut,

Gülbostan Abdiryim, Aysime Ediris, Gülbahar Nasir gibi şahsiyetler temsil etmektedir. Bu yazarlar kendilerine özgü üsluplarıyla Uygur Feminizm Edebiyatında önemli bir yere sahip olmuşlardır (Jami 2008:123,124).

Halide İsrail'in "Qumluqning Chüshi" (Kumsalın Düşü), "Éh, Hayat" (Ah, Hayat), "Orbita" (Orbit), "Mextumsila" (Mahtumsila), "Hanggrit Köli" (Angut Gölü) gibi eserleri Uygur Feminizm Edebiyatı bünyesindeki nadir eserlerdir. Yazar, mahareti ve üstün yeteneğiyle kadınların duygularını, geçmişte yaşadıklarını, azaplı sevgilerini, şaşkınlıklarını ve isteklerini derin ve canlı bir şekilde ifade etmiştir. Yazarın "Kumsalın Düşü" adlı eseri, geçmişte Hoten vilayetinde gerçekleşen gerçek olaylardan esinlenerek kaleme alınmıştır. Eser, başkarakter Hevzihan'ın trajik yaşamını ortaya koyarak, Hevzihan'ın arzu ve umutlarını kumsalın rüyasına döndürerek okuyucuları kadın, kader, güzellik arasındaki ilişkiler üzerine düşünmeye sevk ederken, Teklimakan çölünün hayattaki en güzel, en değerli ve en sevimli nesnelere gömüp gitmesini sembol olarak kullanmıştır (Arzigül 2001: 106,107).

Yazarın eserlerinde yozlaşan, manevi dünyası çökmüş kadınlar olduğu gibi "Angut Gölü" eserindeki başkarakter Zöhre gibi kendi çabasına, yeteneğine güvenerek arzularına kavuşmaya çalışan kadınlar da görülmektedir. Zöhre, kariyer, gelenek ve toplum çatışması arasında kendini kaybetmeyen, gururlu, onurlu bir kadın olarak hayat mücadelesini sürdürür. Olumsuz olaylar yaşamasına rağmen dürüstlüğünden, etik görüşlerinden hiçbir zaman taviz vermeyen bir karakter olarak kurgulanmıştır.

Yazar Halide İsrail, eserleriyle toplum ve menfaat önünde kendini kaybeden kadınlara lanet okumakta; dürüst, onurlu kadınları da alkışlamaktadır. Yazar, kadın edebiyatı hakkında şunları söylemektedir: "Kadınların hayatı tabii ki de yaşam, nikâh, sevgi ve aile gibi önemli unsurlar arasında yer alıyor. Öyle olduğu için benim de daima dinlediğim, duyduğum, bizzat tanıklık ettiğim ve yaşadığım kadın hayatıdır. Hem bir kadın olarak, hem de aydın olarak en iyi bildiğim ve tanıklık ettiğim olayları yazdım. Eserlerimde sevgi ve aydınlar konusuna çokça yer verdim" (Patigül 2001:154). Yazarın "Orbit", "Angut Gölü", "Mahtumsila" gibi eserleri ile diğer çalışmalarının çoğu şehir, aydın ve kadın çerçevesinde yaratılmış olup, toplumu kadınlara önem vermeye çağırırken aynı zamanda kadınların tüketim malzemesi gibi görülmesine karşı çıkmaktadır.

4. Halide İsrail'in Eserlerinde Metropolün (Kentleşme) Etkisi

Kentlerde yaşayan nüfusun hızla artması mekânsal yapılanmalarda ve insanların yaşamında büyük değişiklikler yaratmıştır. Karmaşık ve dinamik bir yapıya sahip olan kentlerde fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel, siyasal faktörlerin etkisiyle değişim ve dönüşüm meydana gelmektedir. Kimi zaman mekânın ekonomik, toplumsal, çevresel kalitesini arttıran bu dönüşümler, kimi zaman da tam tersine çökme ve bozulmalara yol açmıştır (İçli 2011: 45). Modernizmin temel parametrelerinden biri olan kentleşme, şehirlerin büyümesiyle ortaya çıkan yaşam şeklindeki değişimler, kent davranış ve değerler sisteminin zamanla geleneksel ilişki ve davranışların yerlerini alması ve insanların kent yaşamına uyum sağlaması şeklinde tanımlanabilir. Değişen ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik etmenler köyden kente göç sonucunu doğurmuş ve bununla birlikte oldukça hızlı yayılan kentleşme insan yaşamını etkilemiştir. Bu açıdan kentleşme olgusu pek çok bilim dalının ilgisini çekmektedir (Dinç 2013:136).

Çağdaş Uygur Edebiyatı eserlerinde yer bulan şehir (kentsel yaşam) Çağdaş Uygur Edebiyatının önemli konularından biridir. Urumçi'de yayımlanan nüfuzlu dergilerden biri olan Tarim dergisinde 1979 yılından 2002 yılına kadar yayımlanan eserleri hem konu, hem de karakter açısından değerlendirdiğimizde eserlerde işlenen köy konusunun %50.1 olduğunu, başkarakterlerin ise çiftçi olduğu (Memet 2014: 31) sonucuna ulaşmaktayız.

Halide İsrail'in eserlerinin önemli konularından biri de şehir yaşamıdır. Yazarın şehir temasındaki eserleri, şehirde yaşayan aydınlar ve onların toplumsal ilişkileri üzerine kurulmuş olup şehir insanlarının yozlaşması, özellikle bu çevrede yaşayan aydınların dünya görüşündeki değişim ve bu değişimlerin etkisinde oluşan insan ile insanlar arasındaki yozlaşma gibi çok yönlü değişimler ifade edilmiştir. Örneğin yazarın "*Renkli Hortum*" eserindeki Ayshem şehirde yaşamak isteği için kendisinden daha yaşlı Hamut ile evlenir. Hamut, eşi Ayshem'i kendi amacına ulaşmak yani koltuk sevdası için piyon olarak kullanır. Hamut, şehirdeki yaşamını sürdürmek için Uygurların milli ve dini değerlerini umursamayan, hedefine ulaşmak için elinden gelen her şeyi yapmaya hazır, manevi dünyası çöken bir karakterdir. Hamut ve Ayshem'in ilişkisi sadece birbirlerinden yararlanmak üzerine kurulmuş çıkar ilişkisidir (Rahile 2008: 26).

Yine yazarın "*Arman*" adlı eserinde başkarakter olan Subat, yetenekli ve eğitim durumu yüksek biridir. Ancak şehirdeki tekdüzelik ve aynı ritimde devam eden yaşam ona anlamsız gelmektedir. Hayatında ciddi bir değişim beklerken kitapla tanışır ve kendisini kitaplara verir. O, sıkıcı ve anlamsız şehir hayatına karşı, kendi kültüründen ve milli değerlerinden destek almak ister. Günümüzde şehirde yaşayan insanlar arasında zor bulunan karşılıksız sevgi, beklentisiz şefkat, gittikçe yozlaşan insanlar için bir gereksinim olan "milli kültür", "*Arman*" adlı eserin konusunu oluşturmaktadır (Rahile 2008: 29). Bu bakımdan yazarın eserleri, şehir yaşamının insan ruhuna ve düşüncesine olan derin etkisini açığa çıkarmaya yöneliktir.

5. Halide İsrail'in Uygur Edebiyatındaki Yeri

Halide İsrail, yeni devir Uygur nesir yazarlığının önde gelen temsilcilerinden biridir. Onun duygusallık ve derin lirik özelliğe sahip, bilhassa kadınların ruhsal dünyasını açığa çıkaran, anlatı ve tasvirleri özel olan birtakım eserleriyle yeni devir Uygur nesir yazarlığında önemli bir noktaya ulaşmıştır. Bu sebeple Uygur Edebiyatında "yeni yıldız" olarak adlandırılma şerefine nail olmuştur. Yazarın "*Kumsalın Düüşü*", "*Orbit*", "*Mehtumsila*" gibi eserlerinin temasının yeni olması, ortaya koyduğu mazmunun derinliği ve ifade şekli bakımından onun çalışmaları edebiyatımızda yer alan önemli eserler arasına girmiştir (Azat 2002:245).

Halide İsrail, Çağdaş Uygur Edebiyatının kendine özgü bir üslubu olan yazarlarından biridir. Onun eserlerinde yaratılan gerçeklik, yazarın yakından tanıklık ettiği kadınların yaşamıdır. O, kapalı ortamdaki toplum sevinç ve üzüntülerini, umut ve kaygılarını Uygurların yaşadığı coğrafyayı özellikle "*Teklimakan Ruh*" ile birleştirerek yansıtmaya çalışmıştır. O, kadınların yaşamlarının dış ve iç yüzlerine değinerek kadın karakterlerini kendi geleneksel ortamı ve sosyal çevresinden yaratmış, Uygur Edebiyatında kadın temasını en çok işleyen yazarlar arasında yerini almıştır. Dolayısıyla yazar, Uygur Feminist Edebiyatında yeni bir zirve yaratmıştır (Rahile 2007: 77-78).

Yazar Halide İsrail, durgun şekilde ilerleyen nesir yazarlığında Uygur Edebiyatında aniden çakan şimşek gibi uzun süren suskunluğu bozarak kendisini göstermiştir. Onun yarattığı sevimli karakterler, efsaneye benzeyen üslubu, insan tabiatının en derin, en nazik kılıdını yansıtan dili okuyucuları derinden etkilemiştir. O, nadir eserleriyle edebiyatımızın yetenekli temsilcisi olmuştur (Polat 2003: 135). Halide İsrail, eserlerinin bütününde çağdaş ve geleneksel kadınların çatışmasını, erkek ve kadınların yaşamdaki eşitliği dolayısıyla kadınların toplum içindeki rolünü eserlerinde dile getirmiştir. Aynı zamanda kadının sevimli, tatlı yanlarını yazarak kadın algısını daha da zenginleştirmenin ve çağa uygun bir şekilde fikirler üretmenin önemini de vurgulamıştır (Gülşen 2005: 61-62).

6. Halide İsrail'in Önemli Eserleri

Yazar Halide İsrail, 20 yılı aşan yazarlık hayatında hikâye, povest (uzun hikâye) ve roman yazarak Uygur Edebiyatının 2000'li yıllarında nesir türünün gelişmesine büyük katkıda

bulunmuştur. Özellikle “*Kechmish*” ve “*Altın Ayakkabı*” romanları okuyucuları derinden etkilemiştir.

“*Kechmish*” romanı Uygur halkının yaklaşık bir asırdan fazla olan hayat mücadelesini ele alarak yakın zamanki Uygur tarihini özetlemeye çalışmıştır. Özellikle halkın başına gelen facialar, bitmeyen politik hareketlerin toplum yaşamında ortaya çıkan derin etkisi efsane şeklinde ortaya konularak Uygur toplumunun bastırılmaya çalışıldığı bir sistem içindeki direniş ve mücadelesini imgesel olarak anlatmıştır. “*Altın Ayakkabı*” romanında, yazar, Welliam Faulkner’in “*Döşęimde Ölürlen*” romanı ve özellikle Orhan Pamuk’un “*Benim Adım Kırmızı*” romanındaki bilinç akışı tekniğini deneyerek Uygur nesir yazarlığına şekil bakımından yenilik getirmiştir. Söz konusu romanlar bazı araştırmacıların tabiriyle Uygur Edebiyatında zirve yapan eserlerdir (https://www.rfa.org/uyghur/qisqa_xewer/xalide-israil). Tüm bunlarla birlikte, Doğu Türkistan’ın durumunun gittikçe kötüleşmesi ve orada yaşayan Uygurların geleneğinin yok edilmesi nedeniyle “*Altın Ayakkabı*” romanının yasaklandığı bilgisine ulaşılmıştır. Bunların dışında yazarın çok sayıda hikâyesi ve uzun hikâyesi bulunmakla beraber edebi hatıraları da vardır.

6.1. Hikâyeleri

Éh, Hayat (Ah, Hayat) 1987

Eng Güzel Xatire (En Güzel Hatıra) 1988

Yiltiz (Yıldız) 1988

Qumluqning Chüşhi (Kumsalın Düşü) 1989

Hangit Köli (Angut Gölü) 1989

Timtas Şehir (Suskun Şehir) 2000

Tash şehir (Taş Şehir) 2000

Şehirde Kala Yoq (Şehirde İnek Yok) 2000

Yılan Kóz (Yılan Göz) 2002

Aman Bolung Annamariya (Esen olun Annamariya) 2004

Bahar Tiwishi (Baharın Ayak Sesi) 2005

6.2. Povestleri (Uzun Hikâye)

U Közler (O Gözler) 1989

Rengdar Quyun (Renkli Hortum) 1990

Baharda Yaghqan Qar (Baharda Yağan Kar) 1991

Qar Köp Yaghqan Qish (Kar Çok Yağan Kış) 1992

Orbita (Orbit) 1994

Mextumsila (Mehtumsila) 1995

Arman 1998

Meshel Kötürgen Kishler (Meşale Taşıyan Kişiler) 2006

Qelbimdiki Hékiye (Kalbimdiki Hikâye) 2007

6.3. Romanları

Kechmish (Geçmiş) 2010

Altun Kesh (Altın Ayakkabı) 2015

Sonuç

Halide İsrail, Uygur Edebiyatının son dönemini temsil eden önemli isimlerden biridir. Çağdaş Uygur Edebiyatına önemli katkılar sağlayan yazarın eserleri Uygur Edebiyatında büyük etki yaratmış ve aynı zamanda birçok eserleri Çince ve Özbekçe'ye çevrilmiştir.

Yazar Halide İsrail, sanat hayatına geç başlamasına rağmen Uygur Edebiyatında oldukça başarılı olan, "yeni yıldız" olarak belli bir okuyucu kitlesini kendine çeken bir yazardır. Onun eserleri kadın, toplum, aydın ve kentsel hayatın çatışması ile afallayan insanları, özellikle kadınları yazarak Uygur Feminist Edebiyatının gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda aydınlık konusunda yazdığı eserleriyle aydınların toplumsal görevinin önemini, dolayısıyla sağlam bir sistemin altında olmayan aydınların çaresizliğini de başarıyla ifade etmiştir.

Yazarın son dönemde yazdığı "*Geçmiş*" ve "*Altın Ayakkabı*" romanları 2000'li yıllarda Uygur Edebiyatında büyük etki yaratmıştır. "*Geçmiş*" romanında yaklaşık bir asır boyunca her türlü zorluklara mazur kalıp, istemediği politik hareketlerin kurbanı olan toplumun mücadelesini gizlice anlatılmış, "*Altın Ayakkabı*" romanının anlatı tekniğinde Orhan Pamuk'un üslubu taklit edilerek şekil bağlamında yenilik yaratmayı denemiştir. O, kendine özgün üslup yaratan, karakterlerin ruhsal karmaşıklığını başarıyla aktaran bir yazardır.

Kaynakça

- Ajda, Baştar (2015). "Feminizm ve İngiliz Femenist Tiyatro". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 2, s.173-185.
- Arzigül, Turap; Gülşen, Besir (2001). Bugünkü Dewir Uygur Pirozichiliqida Ayallar. *Tarim Jornli*, S.5, s.105-117.
- Azat, Sultan; Kerimjan, Abdurehim (2006). *Uygur Edebiyat Tarihi 4-Tom*. Beijing: Milletler Neşiryati.
- Baran, Lokman (2008). Çağdaş Uygur Edebiyatının Oluşması ve Gelişmesi. *Bilig*, S.42, s.191-209.
- Çağdaş Uygur Edebiyat Tarihi* (2017). Neşe Harbalioglu (Ed.). Ankara: Gazikitabevi.
- David, Broghy (2011). *The Origins Of Uyghur Nationalism*. Harvard Üniversitesi Cambrige. Yayımlanmış Doktora Tezi.
- Dinç, Ayse; Coşkun, Sezai (2013). Adalet Ağaoğlu'nun Hikâyelerinde Kentleşme. *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, s. 135- 156.
- Güljamal, Memtimin (2008). Uyghur Bugünkü Zaman Edebiyatining Alahidilikleri Heqqide Izdinish. *Tarim Jornili*, S. 12, s. 110-117.
- Gülşen, Besir (2005). Halide İsrail We Rizwangül Yüsüp İjadiyiti Heqqide Qisqiche Muhakime. *Shinjang Pidagogika Unwersititi İlmi Jornili*, S. 3, s. 61-67.
- İçli, Gönül (2011). Kentsel Dönüşüme İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme-Denizli Örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* Cilt 3, S. 1, s. 43-58.
- İminjan, Exmidi Utuk (2001). Uygur Hazirki Zaman Edebiyatının Shekillinişi Toghrisida Qaraşlirim. *Tarim Jornili*, S. 11, s. 119-130.
- Jamı, Muhemmeteysa (2008). Uyghur Ayal Yazghuchilarning İjadiyiti Heqqide. *Tarim Jornili*, S. 1, s. 123-133.

- Kaşgarlı, Rahile (2014). Çağdaş Uygur Edebiyatı ve Onun Geleceği. *Uluslararası Uygur Araştırmalar Dergisi*, S. 3, s. 129-145.
- Memet, Hoshur (2014). Uyghur Pirozichiliqidiki Tema, Pirsunaj We Pisrunaj Munasiwitidin Sheher Edebiyatining Mumkimchilikige Nezer. *Tarim Jornili*, S. 1, s. 28-32.
- Patıgöl, Exmet; Peride, Malik (2001). Yazar Halide İsrail İle Söhbət. *Tarim Jornili*, S. 11, s.151-155.
- Polat, Muhemmet (2003). Timtas Sheherge Baha. *Tarim Jornili*, S. 3, s.133-138.
- Rahile, Rozi (2007). *Halide İsrailning Piroza İjadiyiti Heqqide Mexsus Tetqiqat*. Shinjang Unwersititi Filologiyeye İnstitutu. Urumchi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, Can (2011). Feminist Edebiyat Eleştirisi Ve Nihan Kaya'nın "Gelin" Hikâyesinin İncelenmesi, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 9, S. 2, s.448-458.
- The Penguin Dictionary* (2004). Robert Allen (Ed.), London: Penguin.